

Sygn. akt I ACa 1024/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Wojciech Kościołek
Sędziowie:	SSA Maria Kus-Trybek (spr.) SSA Regina Kurek
Protokolant:	st.sekr.sądowy Beata Lech

po rozpoznaniu w dniu 7 listopada 2013 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa D. B.

przeciwko Towarzystwu (...) S.A. z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 10 maja 2013 r. sygn. akt I C 1903/11

1. zmienia zaskarżony wyrok w punktach: I, II III i VI nadając im treść:

„I. zasądza od strony pozwanej Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz powódki D. B. kwotę 100.000 zł (sto tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami:

- od kwoty 55.000 zł (pięćdziesiąt pięć tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 7 października 2008 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 45.000 zł (czterdzieści pięć tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 11 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty,

II. zasądza od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 69.223 zł (sześćdziesiąt dziewięć tysięcy dwieście dwadzieścia trzy złote) tytułem skapitalizowanej renty za okres od dnia 1 sierpnia 2007 r. do dnia 31 maja 2013 r., z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwot:

- 25.277 zł (dwadzieścia pięć tysięcy dwieście siedemdziesiąt siedem złotych) od dnia 7 października 2008 r. ;

- 43.946 zł (czterdzieści trzy tysiące dziewięćset czterdzieści sześć złotych) od dnia 11 maja 2013 r.;

III. zasądza od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 1.772 zł (jeden tysiąc siedemset siedemdziesiąt dwa złote) tytułem renty, poczynszy od dnia 1 czerwca 2013 r., płatnej do dnia piątego każdego następującego po sobie miesiąca, z ustawowymi odsetkami na wypadek opóźnienia w płatności;

VI. nakazuje pobrać od strony pozwanej Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 11.332,06 (jedenaście tysięcy trzysta trzydzieści dwa złote 06/100) tytułem nieuiszczonej opłaty sądowej i wydatków, od ponoszenia których powódka została zwolniona”;

2. oddala apelację w pozostałej części;

3. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania apelacyjnego.

Sygn.akt IACa 1024/13

UZASADNIENIE

W pozwie złożonym w dniu 19 września 2008r powódka D. B. domagała się zasądzenia od strony pozwanej (...) S.A. w W. Oddział w K., a obecnie Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W.

- kwoty 80.000 zł tytułem zadośćuczynienia,

- kwoty 650zł tytułem odszkodowania,

- kwoty 44.680 zł tytułem skapitalizowanej renty liczonej 1 sierpnia 2007r do dnia 30 września 2008r,

- renty miesięcznej w kwocie po 3.400 zł poczynszy od 1 października 2008r,

- ustalenia odpowiedzialności pozwanego na przyszłość.

Na uzasadnienie swego żądania powódka podała, że doznała uszkodzenia ciała i rozstroju zdrowia na skutek wypadku komunikacyjnego, któremu uległa z winy kierującego pojazdem, a za którego strona pozwana ponosi odpowiedzialność z umowy ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej.

W piśmie procesowym z dnia 18 sierpnia 2010r (k. 215-216) powódka rozszerzyła żądanie w zakresie zadośćuczynienia za doznaną krzywdę do kwoty 110.000,00zł podając, że rozmiar uszczerbku na zdrowiu jest znacznie rozleglejszy niż stwierdzili to biegli sporządzający opinię w sprawie. Poczucie krzywdy powódki pogłębia fakt konieczności korzystania przez nią ze stałej opieki osób trzecich w zaspokajaniu codziennych potrzeb, co znacząco wpływa na jej kondycję psychiczną i poczucie własnej wartości.

W piśmie z dnia 10 lutego 2011 r (k. 312-313) powódka doprecyzowała żądanie odszkodowania i renty. W zakresie żądania wypłaty skapitalizowanej renty w wysokości 44.680,00 zł liczonej od 1 sierpnia 2007r do 30 września 2008r podała, że na powyższą kwotę składają się koszty opieki oraz masaży.

Wyrokiem z dnia 14 kwietnia 2011r Sąd Okręgowy w Krakowie zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 25.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 19 września 2008r, w pozostałej części powództwo oddalił i zniósł między stronami koszty procesu (k. 330 akt sprawy).

Sąd Apelacyjny w Krakowie wyrokiem z dnia 8 września 2011r, sygn.

I ACa 740/11 uchylił wyrok Sądu Okręgowego w części oddalającej powództwo i w tym zakresie przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego (k. 383 akt sprawy).

W toku ponownego rozpoznania powódka rozszerzyła żądanie pozwu w piśmie z dnia 3 sierpnia 2012r, wnosząc o zasądzenie dalszego zadośćuczynienia w kwocie 155.000 zł, oprócz wypłaconej kwoty 45.000 zł przez pozwanego ubezpieczyciela (k.488 akt sprawy).

Powódka powołała się na ustalenia opinii sporządzonej w dniu 27 czerwca 2012 r, w której trwały uszczerbek na jej zdrowiu został ustalony na 80%. Rzeczywisty rozmiar krzywdy doznanej przez powódkę uzasadnia przyznanie zadośćuczynienia w kwocie 200.000 zł.

Rozpoznając ponownie sprawę Sąd Okręgowy w Krakowie wyrokiem z dnia 10 maja 2013r zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 100.000 zł tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od kwoty 55.000 zł od dnia 19 września 2008r oraz od kwoty 30.000 zł od dnia 25 sierpnia 2010r i od kwoty 15.000zł z ustawowymi odsetkami od dnia 11 sierpnia 2012r (pkt I) oraz zasądził kwotę 22.707 zł tytułem skapitalizowanej renty liczonej od dnia 1 sierpnia do dnia 30 września 2008r z ustawowymi odsetkami od dnia 19 września 2008r (pkt II) ; przyznał powódce rentę w wysokości 1.920 zł, płatną do piątego każdego następującego po sobie miesiąca z ustawowymi odsetkami na wypadek opóźnienia w płatności (pkt III) ; ustalił odpowiedzialność strony pozwanej za dalsze następstwa wypadku, które mogą powstać u powódki z uszkodzeniem ciała i wywołaniem rozstroju zdrowia w następstwie wypadku z dnia 15 czerwca 2007r (pkt IV); oddalił powództwo w pozostałej części (pkt V) ; nakazał pobrać od strony pozwanej na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 13.505,84 zł tytułem nieuiszczonej opłaty sądowej i wydatków od ponoszenia, których powódka była zwolniona (pkt VI) i zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt VII).

Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego zostało oparte na następujących ustaleniach faktycznych.

W dniu 15 czerwca 2007r powódka została potrącona przez samochód przed przejściem dla pieszych, przekraczając jezdnię. Sprawca wypadku był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej u strony pozwanej.

Przed wypadkiem komunikacyjnym powódka była uznana za osobę niezdolną do pracy, z powodu ogólnego stanu zdrowia. Na rentę została skierowana przez psychiatrę, z powodu stanów lękowych.

W okresie od 15 czerwca 2007 r. do 24 lipca 2007 r. powódka przebywała na Oddziale Medycyny Ratunkowej i Obrażeń Wielonarządowych Szpitala (...) w K.. Zastosowano leczenie – wyciąg bezpośredni za nadkłykie kości udowej. Pacjentka nie wyraziła zgody na proponowaną profilaktykę przeciwtęczową.

Wykonane w dniu 20 lipca 2007 r. tomograficzne badanie kontrolne stawu lewego wykazało złamanie na pograniczu gałęzi dolnej kości łonowej, gałęzi kości kulszowej w trakcie gojenia; złamanie gałęzi górnej i trzonu kości łonowej przechodzące na panewkę stawu biodrowego w trakcie gojenia; wieloodłamowe złamanie panewki stawu biodrowego w trakcie gojenia, część łonowo-biodrową przemieszczoną ok. 8 mm bocznie i do przodu w stosunku do części kulszowej, odłam bocznej części stropu zrotowany ku dołowi.

Badanie tomograficzne stawów krzyżowo - biodrowych wykonane w dniu 28 czerwca 2007 r. uwidoczniło po stronie lewej: złamanie gałęzi górnej kości łonowej z szeroką szczeliną złamania ciągnącą się od miejsca jej połączenia panewką stawową ku górze poprzez kolumnę przednią aż do stropu panewki, co powoduje przemieszczenie dołu panewki przyśrodkowo, bez cech przemieszczenia głowy kości udowej lewej; odłamanie fragmentu kostnego bocznej krawędzi stropu panewki o wymiarach 48 x 13 mm; szczeliny pęknięcia kolca biodrowego przedniego dolnego; wieloodłamowe złamanie gałęzi kości kulszowej lewej z wydzieleniem wolnego odłamu kostnego; po stronie prawej: przy przednim brzegu stawu krzyżowo – biodrowego stwierdzono szparę złamania z wolnym odłamek kostnym przy

przednio – dolnym brzegu tego stawu z obecnością niewielkiego podwichnięcia w stawie krzyżowo – biodrowym i niewielką ilością gazu w szparze stawowej.

Powódka nie wyraziła zgody na zaproponowaną terapię, w tym również na wykonanie endoprotezy biodra, zamiast tego podjęła terapię niekonwencjonalną. Przez pół roku po wypadku powódka była całkowicie unieruchomiona. Obecnie ma 65 lat. Do 1989 r pracowała, a następnie przeszła na rentę, przyznaną jej w związku z zaburzeniami zdrowia psychicznego (stanów lękowych), które były następstwem śmierci jej brata. Od dnia przejścia na rentę nie pracowała. W okresie bezpośrednio poprzedzającym wypadek powódka rozpoczęła starania o podjęcie zatrudnienia w firmie (...), zamierzała zatrudnić się w ochronie. Aktualnie nadal korzysta z konsultacji psychiatrycznych.

W dniu 10 sierpnia 2007r powódka zgłosiła szkodę stronie pozwanej. Przeprowadzone w trakcie likwidacji szkody badania powódki wykazały uszczerbek na jej zdrowiu w wysokości od 25% do 50%, w tym, z tytułu centralnego zwichnięcia stawu biodrowego lewego od 20% do 40%, z tytułu złamania dolnej gałęzi kości łonowej lewej od 5% do 10%. W dniu 28 sierpnia 2007r Towarzystwo (...) obliczyło należne powódce odszkodowanie na łączną kwotę 4.064,90 zł, w tym 4.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia, 18,90 zł tytułem zwrotu kosztów zakupu basenu sanitarnego, 28,00 zł tytułem zwrotu kosztów zakupu poduszki przeciwodleżynowej oraz 18,00 zł tytułem zwrotu kosztów transportu sanitarnego.

Kwota ustalonego odszkodowania została wypłacona powódce w dniu 3 września 2007r. W dniu 10 września 2007r lekarz strony pozwanej stwierdził, że powódka będzie wymagała opieki osoby drugiej w wymiarze 4 godzin dziennie przez okres 6 miesięcy od dnia wyjścia ze szpitala tj. od 24 lipca 2007r.

W dniu 5 października 2007r strona pozwana wypłaciła powódce kwotę 7.670 zł, na którą złożyła się kwota 10.000 zł tytułem zadośćuczynienia (pomniejszona o poprzednio wypłaconą kwotę 4.000 zł); kwota 424 zł tytułem zwrotu kosztów zniszczonej odzieży; kwota 966 zł tytułem kosztów opieki nad poszkodowaną zgodnie z opinią lekarską; koszty dojazdów – 200 zł; koszt zakupu obuwia ochronnego – 80 zł. Kwota ta została przekazana powódce przelewem w dniu 15 października 2007r.

W dniu 28 stycznia 2008r po przeprowadzeniu badań domowych powódki dokonano ostatecznego wyliczenia szkody i z tego tytułu wypłacono powódce kwotę 11.666 zł na którą składa się kwota 10.000 zł tytułem zadośćuczynienia (pomniejszone o wypłacone poprzednio 10.000 zł) oraz kwota 1.666,00 zł stanowiąca koszty opieki nad poszkodowaną. W dniu 18 sierpnia 2008r strona pozwana przyznała powódce dalsze koszty opieki osoby drugiej od dnia 1 lutego do 23 kwietnia 2008r w kwocie 581 zł.

Decyzją z dnia 3 marca 2011r Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił powódce prawa do zasiłku pielęgnacyjnego, uznając ją za zdolną do samodzielnej egzystencji. Wpłaty zasiłku pielęgnacyjnego zaprzestano z dniem 28 lutego 2011r Na skutek odwołania złożonego przez powódkę od powyższej decyzji, Sąd Okręgowy w Krakowie VII Wydział Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 19 października 2011r przyznał powódce dodatek pielęgnacyjny od dnia 1 marca 2011r do dnia 28 lutego 2014r.

Od chwili wypadku pogorszył się ogólny stan zdrowia powódki, pojawiły się skoki ciśnienia, stała się bardzo nerwowa, co wiąże z pogorszeniem sytuacji życiowej i ogólnej sprawności. Powódka porusza się o dwóch kulach z asekuracją osoby towarzyszącej, konieczne jest to ze względu na niesprawność lewej nogi i nadmierne obciążenie prawej. Ponadto od momentu wypadku ujawnił się u powódki napadowy lęk, na widok jadącego samochodu odczuwa zawroty głowy, nawet w czasie krótkich przejazdów samochodem odczuwa nudności. Cały czas przeżywa wypadek i pobyt w szpitalu. Bardzo przykry i uciążliwy jest dla powódki brak możliwości swobodnego i samodzielnego poruszania się.

Po wypadku powódka przez cały czas przebywała w domu, leżała na kanapie, wykazywała niechęć do poruszania się, często płakała. Przy codziennych czynnościach higienicznych korzystała z pomocy córki K. B., która aby zajmować się powódką zrezygnowała z pracy i zamieszkała z powódką, podejmując jedynie prace dorywcze za niskie wynagrodzenie. Druga córka powódki D. Z. również opiekuje się powódką, w miarę możliwości, odwiedza ją około dwóch razy w tygodniu, przygotowuje dla niej posiłki. Po konsultacji z bioenergoterapeutą powódka zdecydowała się na leczenie

niekonwencjonalne – prywatne masaże rozluźniające - które odbywała u rehabilitantów w W. i R.. Zabiegi te odbywały się w odstępach co najmniej 2 tygodni; koszt zabiegu wykonywanego w W. wynosił 180,00 zł, w R. 120,00 zł. Dodatkowo powódka ponosiła koszty przejazdu samochodem osobowym do W. i z powrotem – 500,00 zł, do R. – 400,00 zł. Zabiegi przynosiły efekty, jednak powódka z powodu braku pieniędzy zmuszona była je przerwać. Powodem dla którego powódka nie zgodziła się na zastosowanie terapii konwencjonalnej były jej negatywne doświadczenia związane ze służbą zdrowia.

Na marzec 2009r łączny trwały uszczerbek na jej zdrowiu w związku z wypadkiem z dnia 15 czerwca 2007r wynosił 55%, w tym z powodu: zwichnięcia centralnego lewego stawu biodrowego III° z wtórnymi zmianami zwyrodnieniowymi – 40%, złamania dolnej gałęzi kości łonowej lewej – 10%, zaostrzenia zaburzeń adaptacyjnych – 5%. Stwierdzone dolegliwości stawów kolanowych wynikały ze zmian zwyrodnieniowych – schorzenia samoistnego, nie powiązanego z wypadkiem. Jedynym odstępstwem od stanu prawidłowego z punktu widzenia następstw wypadku były zmiany zwyrodnieniowe lewego biodra ograniczające ruchy w stawie.

Zmiany zwyrodnieniowe w lewym stawie biodrowym powódki, jako podstawowe następstwo wypadku mają charakter trwały, istniała szansa na jego wyleczenie poprzez wykonanie plastyki stawu i następującej po zabiegu rehabilitacji.

Natomiast na czerwiec 2012r na skutek wypadku, jakiemu powódka uległa w dniu 15 czerwca 2007r uszczerbek na zdrowiu wynosił łącznie 80%.

U powódki stwierdzono urazowe zespoły korzonkowe (bólów, ruchowe, czuciowe lub mieszane) lędźwiowo – krzyżowe stanowiące 10% uszczerbku na zdrowiu. Uszkodzenie to nie było poprzednio brane pod uwagę przy wyliczaniu rozmiaru uszczerbku na zdrowiu. Z uwagi na złamanie miednicy z przerwaniem obręczy biodrowej w odcinku przednim i tylnym (typ Malgaigne'a) ustalono uszczerbek 20%. W dotychczasowej ocenie wysokości uszczerbku na zdrowiu nie uwzględniano uszkodzenia stawu krzyżowo-biodrowego prawego. Na skutek złamania dna panewki ze zwichnięciem centralnym – w zależności od upośledzenia funkcji stawu i zmian zniekształcających - które skutkują koniecznością wykonania całkowitej endoprotezoplastyki powódka odniosła uszczerbek na zdrowiu w wysokości – 40%. Pozostałe następstwa uszkodzeń kolana – zaburzenia osi stawu (koślawość, szpotawość, ruchomość patologiczna) wywołały uszczerbek w wysokości 10%.

Powódka jest obecnie całkowicie niezdolna do pracy i samodzielnej egzystencji. Wymaga ona opieki osób innych w codziennych czynnościach. Nie jest w stanie samodzielnie wykonać żadnych czynności o charakterze porządkowym, nie jest w stanie sama zrobić zakupów, ani załatwić spraw urzędowych. Może poruszać się środkami komunikacji, o ile będą one przystosowane dla inwalidów. W chwili obecnej rozsądny rozmiar opieki nad powódką to 8 godzin dziennie – wcześniej pomoc ta, o charakterze stałym - była konieczna przez 12 godzin dziennie przez około 9 miesięcy. Rokowania na przyszłość są złe. Wykonanie zabiegu operacyjnego na biodrze może przynieść jedynie niewielką poprawę, a w razie niepowodzenia zabiegu, uszczerbek na zdrowiu powódki z tego powodu może wzrosnąć do 65%. Ryzyko powikłań mogłoby być większe również z tego powodu, że z powodu unieruchomienia powódki po zabiegu nie byłoby możliwe należyte prowadzenie rehabilitacji. W dalszym ciągu u powódki utrzymują się następstwa urazu, powodujące dolegliwości bólowe i ograniczenia lokomocyjne. Bezpośrednio po wypadku dolegliwości bólowe powódki były większe niż obecnie; przyjmując skalę natężenia bólu od 1 do 10, wynosiły one wówczas 10 i utrzymywały się na tym poziomie w okresie od 6 do 9 miesięcy. W chwili obecnej, blisko 6 lat po wypadku, intensywność bólów u powódki wynosi 7.

Wielomiejscowe złamanie miednicy w tym pourazowe zmiany zwyrodnieniowe stawu biodrowego oraz skutki urazu lewego kolana są następstwami wypadku. Obrażenia te, jak również obrażenia kręgosłupa nałożyły się na wcześniej istniejące zmiany i z ich powodu powódka nie jest zdolna do samodzielnej egzystencji. Fakt niepodjęcia przez powódkę prawidłowego leczenia i rehabilitacji oraz poddanie się przez nią masażom rehabilitacyjnym nie miał wpływu na wysokość procentowego uszczerbku na zdrowiu, mógł jednak przyczynić się do utrzymującej się niezdolności do samodzielnej egzystencji. Rozmiar obrażeń układu ruchu jest jednak tak znaczny, że istnieje niewielkie

prawdopodobieństwo, iż powódka, nawet gdyby w pełni i w sposób zdyscyplinowany stosowała się do zaleceń lekarzy nie stanie się w pełni samodzielna.

W ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że odpowiednim zadośćuczynieniem dla powódki spełniającym funkcję kompensacyjną jest kwota 145.000 zł. Uwzględniając wypłaconą kwotę 45.000 zł na rzecz powódki przez pozwanego ubezpieczyciela, Sąd Okręgowy zasądził kwotę 100.000 zł tytułem dalszego zadośćuczynienia. Odsetki ustawowe od zasądzonego zadośćuczynienia zostały określone przy przyjęciu, że strona pozwana pozostawała w opóźnieniu z zapłatą zadośćuczynienia powódce od chwili wezwania do zapłaty.

Na podstawie opinii biegłego L. B., Sąd I instancji ustalił, że powódka bezpośrednio po wypadku wymagała stałej pomocy osób trzecich przez 9 miesięcy po 12 godzin na dobę. Koszt miesięcznej opieki nad powódką ustalony przy przyjęciu stawki 8 zł (która odpowiada realiom rynkowym, w granicach dolnych), wyniósł 25.920 zł (12 godzin x 30 dni x 9 miesięcy x 8 zł). Wymiar sprawowanej opieki był uzasadniony dużym stopniem niepełnosprawności powódki oraz niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Od tej kwoty Sąd odliczył kwotę 3.213 zł, wypłaconą powódce z tytułu opieki.

Tytułem należnej powódce skapitalizowanej renty, Sąd Okręgowy zasądził od strony pozwanej kwotę 22.707 zł za okres od dnia 1 sierpnia 2007r do dnia 30 września 2008r z odsetkami ustawowymi od dnia 19 września 2008r, a następnie rentę w kwocie 1.920 zł płatną od dnia 1 października 2008r. Dalej idące żądania powódki oddalił.

W oparciu o opinię biegłego sądowego (k. 563), zeznania powódki, a także świadków, Sąd I instancji określił wysokość renty miesięcznej na kwotę 1.920 zł stanowiącą koszty opieki nad powódką w rozmiarze 8 godzin na dobę, przy przyjęciu stawki wynagrodzenia w wysokości 8 zł za godzinę opieki. Żądanie zwrotu kosztów wykonywanych przez powódkę masażu oddalił jako niezalecone w ramach działań medycznych.

Sąd Okręgowy ustalił odpowiedzialność strony pozwanej za dalsze następstwa wypadku, w którym uczestniczyła powódka w dniu 15 czerwca 2007r, mając na względzie wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia dalszych, normalnych następstw przedmiotowego zdarzenia oraz niepomyślnie prognozy na przyszłość, a także, że nie zostało zakończone leczenie i może zachodzić konieczność poddania się operacji stawu biodrowego.

O kosztach postępowania Sąd I instancji orzekł na podstawie art. 100 kpc.

Od powyższego wyroku apelację złożyła strona pozwana, wnosząc o zmianę wyroku w części zasądzającej zadośćuczynienie wraz z odsetkami ustawowymi (pkt I) oraz w części zasądzającej rentę skapitalizowaną i rentę płatną od 1 października 2008r (pkt II i III); w części ustalającej odpowiedzialność strony pozwanej na przyszłość za skutki wypadku komunikacyjnego z dnia 15 czerwca 2007r (pkt IV) oraz w części orzekającej o kosztach procesu i opłatach na rzecz Skarbu Państwa (VI i VII).

Zaskarżonemu wyrokowi pozwany ubezpieczyciel zarzucił naruszenie prawa materialnego, a to przepisu : art. 445 § 1 kc, art., 362 kc i art. 6 kc oraz naruszenie prawa procesowego : art. 189 kpc w związku z art. 362 kc, art., 233 § 1 kpc, art. 322 kpc i art. 328 § 2 kpc.

Wskazując na wymienione zarzuty strona pozwana domagała się zmiany wyroku w zaskarżonej części i oddalenia powództwa w tym zakresie, za przyznaniem kosztów procesu ; ewentualnie uchylecia wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania za obie instancje.

Powódka wносиła o oddalenie apelacji, za przyznaniem kosztów postępowania apelacyjnego.

W związku z zarzutami apelacji co do wysokości zasądzonej skapitalizowanej renty oraz renty płatnej od 1 października 2008r w kwocie 1920 zł, Sąd Apelacyjny poczynił dodatkowe ustalenia, na podstawie art. 382 kpc.

Pozwany ubezpieczyciel wypłacił powódce na podstawie postanowienia zabezpieczającego świadczenia rentowe za okres od 1 lutego 2008r do 31 maja 2013r w kwocie 64.000 zł, a to :

- za okres od 1 lutego 2008r do 30 września 2008r kwotę 8.000zł, według wyliczenia : 1000 zł miesięcznie x 8 miesięcy = 8.000 zł ;

- za okres od 1 października 2008r do 31 maja 2013r kwotę 56.000 zł, według wyliczenia : 1000 zł miesięcznie x 56 miesięcy = 56.000 zł.

Dowód : postanowienie zabezpieczające Sądu Okręgowego w Krakowie z

dnia 23 kwietnia 2009r, sygn. akt IC 1350/08 (k. 111 akt sprawy).

Za okres od 1 października 2007r do 23 kwietnia 2008r pozwany ubezpieczyciel wypłacił powódce z tytułu kosztów opieki sprawowanej opieki następujące kwoty :

- za okres od 1 października 2007r do 31 stycznia 2008r kwotę 1.666 zł,

- za okres od 1 lutego 2008r do 23 kwietnia 2008r kwotę 581 zł .

Dowód : akta szkodowe nr 10859, (str. 70, 77).

Od 2011r powódka otrzymywała dodatek pielęgnacyjny w wysokości 148zł.

Dowód : oświadczenie pełnomocnika powódki na rozprawie apelacyjnej,

(protokół z rozprawy apelacyjnej k. 620 akt sprawy).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje :

Apelacja jest częściowo uzasadniona.

1. Zadośćuczynienie – punkt I zaskarżonego wyroku.

Sąd Apelacyjny za prawidłowe uznaje ustalenia Sądu Okręgowego co do rozmiaru doznanej przez powódkę krzywdy i przyjmuje je za własne. Zarzut naruszenia przepisów prawa materialnego , a to przepisów : art. 445 § 1 kc oraz art. 362 kc jest bezzasadny.

Wbrew twierdzeniom skarżącego ubezpieczyciela zasądzona w punkcie I sentencji wyroku dodatkowa kwota 100.000zł tytułem zadośćuczynienia, uwzględnia wypłaconą przez pozwanego ubezpieczyciela kwotę 45.000 zł. Kwota zasądzona zaskarżonym wyrokiem wraz z kwotą wypłaconą przez pozwanego ubezpieczyciela stanowi „odpowiednią” sumę pieniężną za doznaną krzywdę w rozumieniu art. 445 § 1 kc. Przyznane powódce zadośćuczynienie uwzględnia wszystkie okoliczności istotne dla określenia rozmiaru doznanej krzywdy, takie jak wiek powódki, stopień cierpień fizycznych i psychicznych, ich intensywność i czas trwania, trwałość następstw uszkodzenia ciała oraz poczucie nieprzydatności społecznej i bezradności życiowej. Spełnia więc funkcję kompensacyjną, odpowiada aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej w kraju, z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Chybiony jest zarzut naruszenia art. 445 § 1 kc przez pominięcie „wartości otrzymanych dotychczas przez powódkę”.

Odnosząc się do wysokości przyznanego zadośćuczynienia należy wskazać, że apelacja ogranicza rozmiar krzywdy powódki do złamania miednicy, w sytuacji gdy powódka doznała również złamania kręgosłupa i kolana.

Zarzut apelacji, że gdyby powódka poddała się zabiegowi plastyki biodra, to okres rekonwalescencji w zakresie leczenia narządu ruchu zakończyłby się w okresie 12 miesięcy i powódka byłaby zdolna do samodzielnej egzystencji nie zasługuje na uwzględnienie z następujących przyczyn.

Po pierwsze z wyjaśnień biegłego sądowego L. B., złożonych na rozprawie w dniu 10 maja 2013r wynika, że odmowa powódki poddania się zabiegowi endoprotezoplastyki nie ma zbyt dużego znaczenia dla sprawy, ani obecnego jej stanu zdrowia, a ryzyko jest wysokie (k. 562 i 563 akt sprawy).

Po drugie apelujący błędnie ogranicza skutki wypadku komunikacyjnego do urazu biodra, podczas gdy skutki wypadku komunikacyjnego dotyczą również urazu kręgosłupa oraz kolana. Z wyjaśnień biegłego sądowego złożonych na rozprawie wynika, że powódka oprócz miednicy miała połamany kręgosłup. Wyleczenie tylko jednego elementu prawdopodobnie niewiele zmieniłoby w jej ogólnym stanie zdrowia.

Po trzecie odmowa poddania się zabiegowi operacyjnemu nie może mieć wpływu na ustalenie „odpowiedniej” sumy pieniężnej tytułem zadośćuczynienia. Wola poszkodowanego decyduje o naruszeniu integralności cielesnej. Zdrowie jest dobrem osobistym i podlega ochronie z mocy art. 23 kc. Dlatego poszkodowany nie może być zmuszony do poddania się zabiegowi operacyjnemu.

O rozmiarze należnego zadośćuczynienia decyduje rozmiar doznanej krzywdy. Zadośćuczynienie ma bowiem na celu naprawienie szkody niemajątkowej wyrażającej się doznana krzywdą w postaci cierpień fizycznych i psychicznych.

W niniejszej sprawie rozmiar doznanej krzywdy przez powódkę na skutek wypadku komunikacyjnego określany był dwukrotnie przez Sąd I instancji.

Do chwili wydania wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 8 września 2011r, sygn. I ACa 740/11 rozmiar doznanej krzywdy ograniczał się do obrażeń ciała takich jak : stłuczenia klatki piersiowej, zwichnięcia centralnie lewego stawu biodrowego III°, złamania dolnej gałęzi kości łonowej lewej, otarcia naskórka na obu kolanach. Początkowo z uwagi na zdiagnozowane obrażenia oraz zmiany zwyrodnieniowe w rejonie lewego biodra, które pojawiły się jako następstwo przebytego zwichnięcia centralnego lewego stawu biodrowego, trwały uszczerbek na zdrowiu powódki określony został na 55 %. Jednocześnie przyjmowano, że istnieje szansa na radykalne leczenie powódki poprzez wykonanie plastyki stawu biodrowego. Całkowita plastyka stawu biodrowego lewego oraz związana z tym rehabilitacja w okresie 6 miesięcy umożliwi powódce wrócić do sprawności pozwalającej jej na funkcjonowanie w życiu społecznym, jak przed wypadkiem.

W toku ponownego rozpoznania Sąd Okręgowy ustalił, że rozmiar doznanej przez powódkę krzywdy na skutek wypadku komunikacyjnego był znacznie większy. Na podstawie opinii sądowo-lekarskiej z dnia 27 czerwca 2012r (k. 450-453 akt sprawy) i opinii uzupełniającej z dnia 6 września 2012r (k. 495 akt sprawy) biegłego sądowego dr hab. med. L. B., wydanych po przeprowadzeniu badania lekarskiego powódki w dniu 29 maja 2012r oraz analizy dokumentacji lekarskiej i wyjaśnień biegłego sądowego złożonych na rozprawie w dniu 10 maja 2013r (k. 562 – 563 akt sprawy) – Sąd I instancji ustalił, że rozmiar doznanej krzywdy przez powódkę był znacznie większy.

Na czerwiec 2012r trwały uszczerbek na zdrowiu powódki wynosił 80% na skutek wypadku komunikacyjnego. Samoistne schorzenia powódki występujące u niej przed wypadkiem, takie jak depresja, zmiany zwyrodnieniowe nie były brane przez biegłego sądowego przy ustalaniu uszczerbku na zdrowiu w następstwie wypadku komunikacyjnego. Na rozprawie w dniu 10 maja 2013r biegły sądowy L. B. wyjaśnił, że w traumatologii zdarza się „przeoczenie elementu uszkodzenia co wystąpiło właśnie u powódki”. Z wypadkiem związane jest także złamanie kręgosłupa na odcinku TH 12 oraz złamanie kłykcia bocznego kości piszczelowej co wynika ze zdjęcia rentgenowskiego stawu kolanowego.

Według biegłego sądowego dolegliwości bólowe powódki bezpośrednio po wypadku były większe niż obecnie. Intensywność bólu przez okres od 6 do 9 miesięcy po wypadku utrzymywała się na największym stopniu, tj. w 10 stopniu skali bólu z medycznego punktu widzenia. Obecnie intensywność bólu u powódki wynosi 7 w skali bólu.

Tak więc doznany przez powódkę stopień cierpień fizycznych i psychicznych, trwały uszczerbek na zdrowiu na skutek wypadku komunikacyjnego wynoszący 80% oraz złe rokowania na przyszłość co do stanu zdrowia nie dają podstaw do obniżenia przyznanego powódce zadośćuczynienia z kwoty 145.000 zł do kwoty 80.000 zł określonej w apelacji.

Prawidłowe jest również stanowisko Sądu Okręgowego, że decyzja powódki w przedmiocie nie poddania się zabiegowi endoprotezoplastyki stawu biodrowego nie stanowi podstawy do uznania, że powódka przyczyniła się do powstania szkody w zakresie rozmiaru, jak i dysfunkcji organizmu.

Z wyjaśnień biegłego wynika, że wyleczenie jednego elementu organizmu niewiele zmieniłoby w ogólnym stanie zdrowia powódki, mogłoby tylko zmniejszyć zakres pomocy osób drugich. Odmowa podania się zabiegowi operacyjnemu w sytuacji wysokiego stopnia prawdopodobieństwa powikłań pooperacyjnych nie uzasadnia przyjęcia przyczynienia się do powstania szkody. Odmowa poddania się zabiegowi operacyjnemu nie ma też wpływu na wysokość zadośćuczynienia. Dlatego przepis art. 362 kc nie ma w przedmiotowej sprawie zastosowania, a w konsekwencji zarzut naruszenia art. 362 kc jest chybiony.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w chwili wytoczenia powództwa odpowiednim zadośćuczynieniem dla powódki była kwota 100.000 zł, a dodatkowe zadośćuczynienie było należne z chwilą rozszerzenia powództwa w tym zakresie.

Uwzględniając wypłacone przez pozwanego ubezpieczyciela zadośćuczynienie w kwocie 45.000 zł, odsetki ustawowe od kwoty 55.000 zł zasądzono od dnia doręczenia stronie pozwanej odpisu pozwu. Natomiast od dodatkowego zadośćuczynienia w kwocie 45.000 zł od daty doręczenia pisma rozszerzającego powództwo.

2. Renta skapitalizowana oraz renta płatna od 1 października 2008r – punkt II i III zaskarżonego wyroku.

Zgodzić należy się z zarzutem apelacji, że zasądzona renta skapitalizowana oraz renta płatna od 1 października 2008r powinna być obniżona o świadczenie rentowe wypłacane powódce - na podstawie postanowienia zabezpieczającego Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 23 kwietnia 2009r, sygn. IC 1350/08 – w wysokości po 1.000 zł miesięcznie za okres od 1 lutego 2008r oraz zasiłek pielęgnacyjny pobierany przez powódkę w wysokości 148 zł miesięcznie.

Pominięcie przez Sąd I instancji wypłacanych świadczeń na rzecz powódki, przy ustaleniu wysokości skapitalizowanej renty oraz poszczególnych rat renty stanowi uchybienie procesowe, które czyni zasadnym zarzut apelacji naruszenia przepisu art. 233 § 1 kpc oraz przepisu art. 328 § 2 kpc.

Sąd Apelacyjny stwierdza, że zasądzona w pkt II sentencji zaskarżonego wyroku skapitalizowana renta za okres od sierpnia 2007r do 30 września 2008r oraz zasądzona w pkt III renta, płatna począwszy od 1 października 2008r zostały wadliwie wyliczone. Zasądzone kwoty z tytułu renty na rzecz powódki nie uwzględniają wypłaconych świadczeń rentowych na mocy postanowienia zabezpieczającego oraz wypłaconych kwot z tytułu sprawowania opieki nad powódką przez córki od sierpnia 2007r i zasiłku pielęgnacyjnego.

Zasądzone kwoty w pkt II i III zaskarżonego wyroku stanowią koszty opieki sprawowanej nad powódką przez członków rodziny. W ocenie Sądu Apelacyjnego renta skapitalizowana stanowiąca zwrot koniecznych wydatków za sprawowanie opieki w wyniku uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia na skutek wypadku komunikacyjnego ma charakter odszkodowawczy.

Zgodnie z art. 444 § 2 kc poszkodowany w wyniku uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia może domagać się od zobowiązanego naprawienia szkody przez przyznanie mu odpowiedniej renty m.in. w przypadku zwiększenia potrzeb poszkodowanego. Renta z tego tytułu stanowi naprawienie narastającej szkody przyszłej przejawiającej

się w konieczności ponoszenia, na przykład wydatków związanych z zapewnieniem poszkodowanemu stałej opieki pielęgniarstwa, stałych zabiegów rehabilitacyjnych lub stałego odżywiania się. Dla zasądzenia wspomnianej renty nie jest więc nieodzowne wykazanie, że poszkodowany takie wydatki rzeczywiście ponosi, a jedynie udowodnienie konieczności takich wypadków w wyniku doznanego uszkodzenia ciała i rozstroju zdrowia (por. uzasadnienie wyroku S.N. z dnia 30 stycznia 2004r, sygn. ICK 131/03, OSN 2005r, z. 2, poz. 40).

W świetle powyższego Sąd Apelacyjny przyjął, że powódce należy się skapitalizowana renta za okres od 1 sierpnia 2007r do 31 maja 2013r. Natomiast renta bieżąca od 1 czerwca 2013r. Za podstawę wyliczenia renty skapitalizowanej Sąd Apelacyjny przyjął ustalenia Sądu Okręgowego.

Rozmiar opieki nad powódką bezpośrednio po wypadku w okresie 9 miesięcy oraz opieki bieżącej, Sąd I instancji ustalił na podstawie opinii biegłego sądowego L. B.. Ustalenia Sądu Okręgowego co do rozmiaru opieki nad powódką sprawowanej przez córki, Sąd Apelacyjny uznaje za prawidłowe i przyjmuje za własne.

Na aprobatę Sądu I instancji zasługuje również przyjęta stawka w wysokości 8 zł za 1 godzinę, która wbrew twierdzeniom apelacji odpowiada stawce opieki nad chorymi na terenie K..

Biegły sądowy określił czas opieki nad powódką bezpośrednio po wypadku na 12 godzin na dobę przez 9 miesięcy, a po upływie tego okresu wymiar czasu opieki określił na 8 godzin dziennie.

Koszty opieki nad powódką sprawowane przez córki :

- w okresie od 1 sierpnia 2007r do kwietnia 2008r, tj. za okres 9 miesięcy bezpośrednio po wypadku komunikacyjnym wynoszą kwotę 25.920zł, według wyliczenia : 12 godzin dziennie x 8 zł za 1 godzinę x 30 dni x 9 miesięcy = 25.920 zł;

- w okresie od maja 2008r do września 2008r, tj. za okres 5 miesięcy wynoszą kwotę 9.600 zł, według wyliczenia : 8 godzin dziennie x 8 zł za 1 godzinę x 30 dni x 5 miesięcy = 9.600 zł.

Za okres od sierpnia 2007r do września 2008r koszty koniecznej opieki nad powódką sprawowanej przez córki wynoszą 35.520 zł. Od tej kwoty odliczeniu podlega kwota 8.000 zł z tytułu świadczeń rentowych wypłaconych powódce na podstawie postanowienia zabezpieczającego oraz wypłacone koszty opieki za ten okres w kwocie 2243 zł. Po odliczeniu wypłaconych kwot przez pozwanego ubezpieczyciela na rzecz powódki do zasądzenia pozostaje kwota 25.277 zł za okres od sierpnia 2007r do 30 września 2008r.

Koszty opieki nad powódką w okresie od 1 października 2008r do 31 maja 2013r, tj. za okres 56 miesięcy wynoszą kwotę 107.520 zł, według wyliczenia : 8 godzin dziennie x 8 zł za 1 godzinę x 30 dni x 56 miesięcy = 107.520zł.

Kwota 107.520 zł podlega obniżeniu o kwotę 56.000 zł z tytułu świadczeń rentowych wypłaconych powódce na podstawie postanowienia zabezpieczającego oraz o wypłacony zasiłek pielęgnacyjny za wymieniony okres w kwocie 7574 zł, łącznie o kwotę 63.574 zł.

Za podstawę obliczenia renty bieżącej od 1 czerwca 2013r w kwocie 1772zł przyjęto wysokość renty ustalonej przez Sąd I instancji w kwocie 1920 zł obniżonej o otrzymywany przez powódkę zasiłek pielęgnacyjny w kwocie 148zł. Początkowy termin renty bieżącej ustalono na 1 czerwca 2013r mając na względzie, że postanowieniem zabezpieczającym z dnia 23 kwietnia 2009r, sygn. IC 1350/08 Sąd Okręgowy zabezpieczył tymczasową rentę do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie. Odnośnie pobieranego przez powódkę zasiłku pielęgnacyjnego należy wskazać, że początkowo zasiłek ten wynosił 150 zł, a od 2011r kwotę 148 zł co wynika z zeznań powódki złożonych w dniu 23 stycznia 2009r (k. 74 akt sprawy) oraz oświadczenia jej pełnomocnika na rozprawie apelacyjnej (k. 620 akt sprawy).

Z uwzględnieniem powyższych odliczeń Sąd Apelacyjny na podstawie art. 444 § 2 kc zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki rentę skapitalizowaną w kwocie 69.223 zł za okres od dnia 1 sierpnia 2007r do dnia 31 maja 2013r, a dalej idącą apelację pozwanego ubezpieczyciela oddalił jako niezasadną.

Odsetki ustawowe od skapitalizowanej renty za okres od 1 sierpnia 2007r do września 2008r zasądzone od daty doręczenia stronie pozwanej odpisu pozwu. Natomiast odsetki od skapitalizowanej renty za okres od 1 października 2008r do maja 2013r zasądzone od daty wydania wyroku przez Sąd I instancji.

3. Ustalenie odpowiedzialności na przyszłość – punkt IV zaskarżonego wyroku.

Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu I instancji, że powódka ma interes prawny w ustaleniu odpowiedzialności pozwanego za szkody mogące powstać w przyszłości w następstwie wypadku komunikacyjnego z dnia 15 czerwca 2007r. Następstwa wypadku zależą od indywidualnych właściwości organizmu, przebiegu leczenia, czy rehabilitacji oraz wielu innych czynników, których nie sposób przewidzieć. Nie wszystkie też szkody na osobie zawsze powstają jednocześnie ze zdarzeniem, które wywołało uszkodzenie ciała. Następstwa takiego wydarzenia są bowiem często wielorakie, a sama szkoda ma charakter rozwojowy. W sytuacji powódki początkowo nie można było określić wszystkich skutków wypadku komunikacyjnego bezpośrednio po jego zaistnieniu, a skutki te zaczęły się ujawniać w późniejszym okresie.

W świetle powyższego chybiony jest zarzut naruszenia przepisu art. 189 kpc w związku z art. 362 kc.

4. Orzeczenie o opłatach sądowych i wydatkach na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie – punkt VI zaskarżonego wyroku.

Zmiana rozstrzygnięcia w zakresie należności na rzecz Skarbu Państwa jest konsekwencją zmiany rozstrzygnięcia części dotyczącej renty skapitalizowanej i bieżącej. Należna Skarbowi Państwa kwota 11.332,06 zł, na podstawie art. 113 § 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, obejmuje opłatę sądową od uwzględnionego roszczenia, a to od pozwu w kwocie 8.461 zł, od której powódka była zwolniona, wydatki poniesione tymczasowo przez Skarb Państwa w wysokości 1.808,06 zł oraz opłatę od renty na przyszłość w kwocie 1.063 zł.

5. Orzeczenie o kosztach zastępstwa procesowego – pkt VII zaskarżonego wyroku.

Sprawa była dwukrotnie rozpoznawana przez Sąd I instancji. Nakład pracy poniesiony w toku toczącego się postępowania przez pełnomocnika powódki daje podstawę w niniejszej sprawie do zasądzenia podwyższonej stawki przewidzianej w § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28wrzesnia 2002r w sprawie opłat za czynności adwokackie ... (Dz. U. z 2013r, poz. 461). Stąd wniosek apelacji o zmianę pkt VII zaskarżonego wyroku nie zasługuje na uwzględnienie.

Z przytoczonych wyżej względów Sąd Apelacyjny na zasadzie art. 386 § 1 kpc zmienił zaskarżony wyrok jak w sentencji, a w oparciu o art. 385 kpc apelację strony pozwanej oddalił w pozostałej części.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono, na podstawie art. 100 kpc. Apelacja strony pozwanej została uwzględniona tylko częściowo. Żadna ze stron nie utrzymała się w całości z zajmowanym stanowiskiem w sprawie.